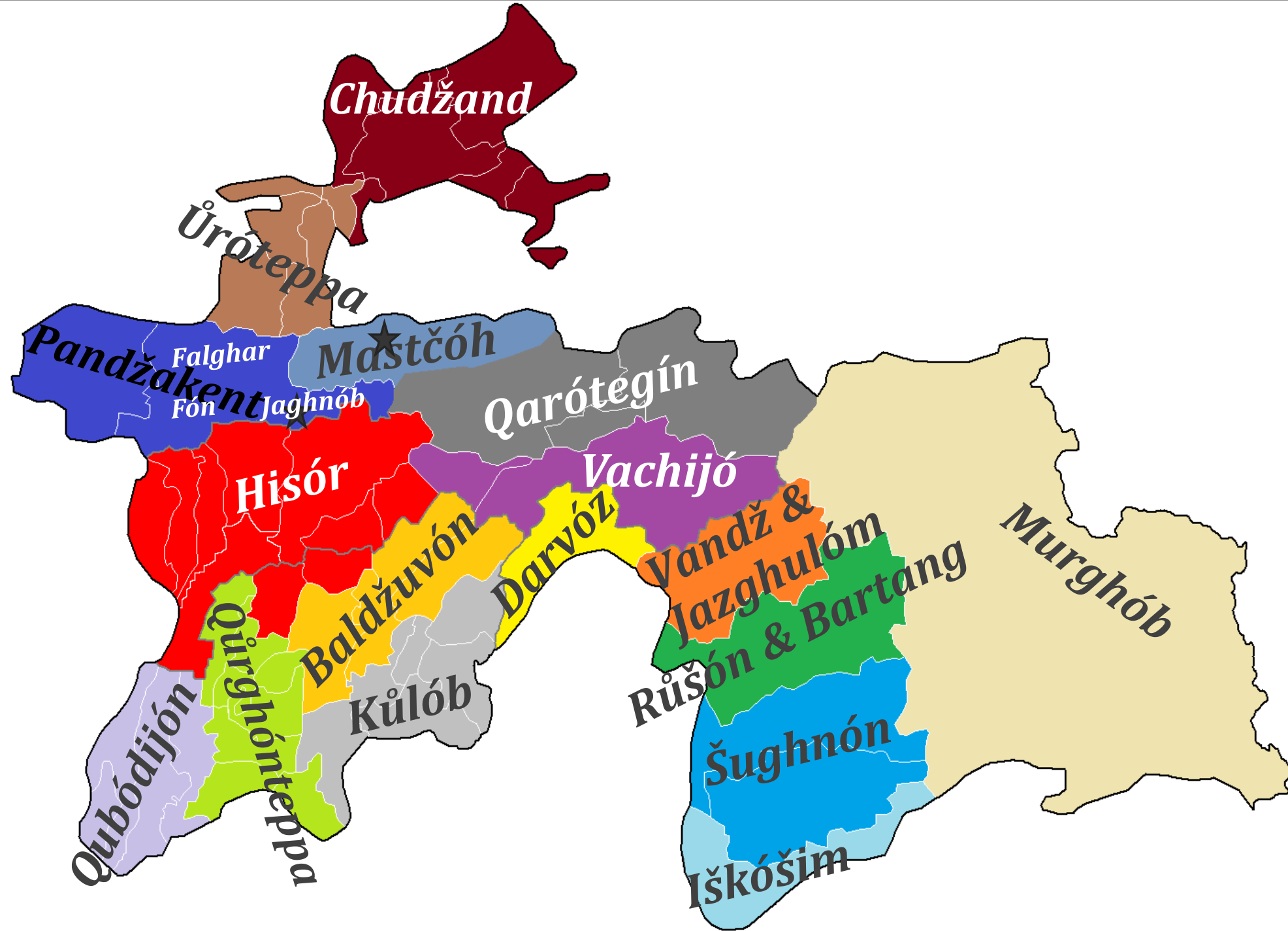

tádžické dialekty

centrální skupina – dialekty horního Zaráfšónu

Chudžand

Ūróteppa

Pandžakent

Falghar
Fon

Mastčoh

Jagháb

Qarótegín

Hisór

Vachijó

Baldžuvón

Darvóz

*Vandž &
Jazghulóm*

Murghób

Qubódijón

Qirghón-teppa

Kúlób

Rúšón & Bartang

Šughnón

Iškóšim

dialekty horního Zaráfšónu

► centrální typ vokalizmu

- reliktové \bar{i} na úplném okraji hláskového systému (*sīna, šīša, dīdōr; zīna, kīna, nīma, pīri, tīrak, zīrak, pīnak, nāmīna, bīni, dīdan, vīra, nīfa, xīra, hamšīra, kilō; bībi, bīno, dīna, parīrūz, tīrmō, šīrinsūrat*); reliktové \bar{u} (*xūb, xūbi, dūd, dūr, angūr, mūš, xūn, xūnin, dūm; akūn*) – oba reliktové vokály mají tendenci splývat s (novým) krátkým i, u
- rozdíl ve výslovnosti u v jednotlivých variantách – od přednějšího [ʊ] či [ʊ̠] přes [ɯ] k méně labializovaným variantám [ɤ] či [ɨ]
- typický přechod $\bar{o}N > \bar{u}$
- stahování v plurálu: $-a+h\bar{o} > \bar{o}$ (ve Falgharu i $a(h)\bar{o}, \bar{o}(h)\bar{o}$); v dolním Falgharu stahování $-a+a > \bar{e}$ (jako v Pandžakentu)
- stahování ezáfetu: *xōna-yi man > xōn-í man*

► konsonantismus: spisovný jazyk (včetně substrátového $ž$, obecně $ž > j$) + ζ, h

- intervokalické b nepřechází $> v$, v několika slovech hyperkorektní b místo spisovného v (ale v části Fónu intervokalické $b > v \sim w$)

dialekty horního Zarafšónu

- ▶ souběžné používání ezáfetové vazby typu *gūspand-i padar* a genitivní vazby s enklitiky *padar=a* *gūspand-aš*
- ▶ vliv východoíránského (sogdsko-jaghnóbského substrátu)
 - ▶ řetězový posun $\bar{a} > \bar{o} :: \bar{o} > \bar{u} :: \bar{u} > \bar{i}$ (stejně v jaghnóbštině, ale podobně i v dialektech Réštónu, Sūchu, Vórúchu; Šajdónu, Pónghózu, Chištchóny a v dialektech horního Čiriqu)
 - ▶ substrátní lexikon – řada slov shodných se sogdštinou a/nebo jaghnóbštinou, některá však nemají kognáty ani v jednom z nich
- ▶ centrální slovesný systém (falgharské dialekty mají prvky severního slovesného typu)
 - ▶ archaické přičestí minulé při tvorbě resolutního futura – *ína ođam mēkōvad-i yoft* ‚člověk to hledá a najde‘, *xūdam mēnavisam ovard* ‚sám (na)píšu, přinesu‘, *mēravam-i dūxt* ‚jdu a ušiju‘
 - ▶ chybí perfektum II (kromě Falgharu a Fónu) a formy s prefixem *bi-* (kromě *ūmādan : biyō-*, *ōvardam : biyōr-*)

dialekty horního Zarafšónu

➤ dialekty Falgharu

➤ dialekty dolního Falgharu

➤ dialekt Úrmétanu

➤ dialekt Dardaru

➤ přechodný dialekt Rarzu

➤ dialekty horního Falgharu

➤ tádžické dialekty Jaghnóbu

➤ dialekt dolního Jaghnóbu (L1)

➤ jaghnóbská tádžičtina (L2)

➤ dialekt horního Jaghnóbu (L1)

➤ dialekty Fónu

➤ dialekty Mastčóhu

➤ dialekty dolního Mastčóhu

➤ pravobřežní dialekt

➤ levobřežní dialekt

➤ dialekty horního Mastčóhu

➤ západní dialekt

➤ východní dialekt

dialekty Falgharu

► předložky

► *a(z), da, tō; bē*

► záložky

► *=a ~ ^H=ra / ^D=ya, -da, -ba, -kati (-qati), ^H-bōrin / ^D-vōrin, -barōbar, -bōz*

► zájmena

► man	mō	mō, mōyōn	-am	-amō
tū	šumō	šūmōyōn	-at	-atōn, -atūn
vay		(vayhō)	-aš	-ašōn, -ašūn
in	in(h)ō	in(h)ō	-aš	-ašōn, -ašūn
ūn	ūn(h)ō	ūn(h)ō	-aš	-ašōn, -ašūn

dialekty Falgharu

► slovesa	I.:	II.:	sona
► -am	-ēm	^H -iyam, ^D -ēm	-am -ēm
-i; -ēd	-ētōn	-i; -ēt	-i; ēd -ētōn
-ad	-an(d/t)	^{HD} -as, ^H -ay	-as -an
► <i>рафта устодаам, рафта устодаū ...</i> <i>рафта устода будам, рафта устода будū</i> (Rarz)			
► ^H raf(t i)sōdīyam; ^D rafsōdēm	rafsōdēm		rafsōa būdam rafsōa būdēm
rafsōdi; rafsōdēd	rafsōdētōn		rafsōa būdi; rafsōa būdēd rafsōa būdētōn
rafsōs	^H rafsōdīyan, ^D rafsōdēn		rafsōa būd rafsōa būdan
► <i>рафмазустам, рафмазустū ...</i>			
► raftagēm	raftagēm		
raftagi; raftagēd	raftagētōn		
raftagis(t)	raftagēn		

dialekt Dardaru

► vypadlo intervokalické -d-

► *ūtēm* < омадем, *diyan* < диданд, дидан

► *бошам, бошū ... будам, будū ... шудам, шудū ... кардам, кардū ...*

► būm	būyēm	bām	bēm	šiyám	šiyém	kām	kēm
būyi	būyētō	bi	bētō	šijí	šiyētō	ki	kētō
būt	būn	bud	ban	šud	šiyán	kard	kān

► *хӯрда истодаам, хӯрда истодаū; дида истодаам, дида истодаū ...*

► man (d)a xūrdán-am	mōhō (d)a xūrdán-ēm	man (d)a diyán-am	mōhō (d)a diyán-ēm
tü (d)a xūrdán-i	šümōhō (d)a xūrdán-ētō	tü (d)a diyán-i	šümōhō (d)a diyán-ētō
vay (d)a xūrdán-ay	vayō (d)a xūrdán-an	vay (d)a diyán-ay	vayō (d)a diyán-an

dialekty Mastčóhu

► předložky

► *a(z), da(r), (ba), tō; bē*

► záložky

► *=a ~ =ra, -(a)nda, -kati (-qati), ^H-bōrin / ^D-vōrin, -barōbar, -bōz*

► zájmena

► man	mō	mō, ^D mōhō, ^H mōyūn	-am	-amō
tü	šumō	^D šūmōhō, ^H šūmōyūn	-at	-atūn
vay			-aš	-ašūn
in	inǎ	inǎ	-aš	-ašūn
ūn	ūnǎ	ūnǎ	-aš	-ašūn

dialekty Mastčóhu

- slovesa
	I.:	II.:		sona	
► -am	-ēm	-iyam	^D -iēm, ^H -ēm	-áyam	-áyēm
-i	-ēd, -ēt	-i	^D -iēd/, ^H -éd/t	-áyi	-áyēd
-ad, -at	^{HD} -an, ^D -and/t	-ay, (^D -as)	^{HD} -iyan, ^D -iyand/t	-ay, (^D -as)	-áyan
- *зрпфма усмодаам, зрпфма усмодаū ...*
- giriftis(t)ōdíyam; girifsódiyam ^Dgiriftis(t)ōdiēm; girifsódiēm | ^Hgiriftis(t)ōdém; girifsódém
giriftis(t)ōdí; girifsódi ^Dgiriftis(t)ōdíēd/t; girifsódiēd/t | ^Hgiriftis(t)ōdēd/t; girifsódēd/t
giriftis(t)ōdáy; girifsóday ^Dgiriftis(t)ōdíyan(d/t); girifsódiyan(d/t) | ^Hgiriftis(t)ōdíyan; girifsódiyan

text 4a – Mardúškat (Mastčóh)

1. Ман рúзи ид ба қәти Бāри хестем-ү кабчӯчақапи рафтем:
2. Рафтем-ү брӯмдём қади Сарчӯбор, ба бә хамӯн қади Сарчӯбор рафтем хўди даāни Нóви вир.
3. Ҳи́чи капчӯча на́йофтем.
4. Ба гўфтем ки бийó акўн мефўроем қади ри мошин-ү бад мёбўрәвем.
5. Фўрӯмадём қади ри мошин ки йа дўнйо бачийак да хўди ўнча истодийан.
6. Ба ман гўфтам ки бийо мёрем.
7. Бāри гўфт ки мёйлаш мёрем.
8. Рафтем қәри́би пёши хамӯн бачийакойў ба нийа кардём ки да ўн боло дў бачийак капчӯча сўр кардистодийан.

text 4a – Mardúškat (Mastčóh)

9. Нига кардам ки йакташ Қобил-ў йакти дигераш Бобо.
10. Гүфтам ки Бобо, ҳо!
11. Бобо гүфт ки о, ҳа!
12. О, ҳйчи капчӯча қапиди?
13. Гүфт ки ҳо, не!
14. Ба Баҳри гүфт ки ҳо, ҳйчи ҳай?
15. Қобил гүфт ки ҳо бед, инча пӯри капчӯча!
16. Ба мойӯн рафтем ки ўно капчӯчора сӯр кардан-ў мойӯн а ақиб давидем-ў рафтем-ў ўнора дероб кәрдем.

text 4a – Mardúškat (Mastčóh)

17. Ба гүфтем ки капчӯчо кӯ.
18. Гүфтам ки ҳо, сӣри шахпора-дийа!
19. Ба ӯно да ҳамӯнча истодан.
20. Ман хеста бӯрӯмадам-ӯ капчӯҷора пойноба кардам-ӯ ба ҳой гүфтам ки дорёт-шӯн-о!
21. То ино дэвидан ки капкó рафтан-ӯ да кӯни хорó рӯст шӯдан.
22. Ба ман а ақиб дэвидам ӯмадам ки моли ҳич кӯдӯмаш ҳичи накапидийан.
23. Ёаке кӯни хор рафта бӯдам ки йа капчӯча хеста гирéхт-ӯ рафт-ӯ да кӯни девол рӯст шӯд.
24. Ман ба қæти Қобил дэвидам.

text 4a – Mardúškat (Mastčóh)

25. Ман ра́фтам-ү да дүрүни́ гандүм ғалтидам.
26. То а цом хэстам ки Қобил капчүчара қапид-ү да бағәләш андохт-ү бад гүфт ки ҳо хӯдам йакта қапидам.
27. Гүфта бӯд ки капчүча а остинаш бӯрүмад-ү фүр гүфт-ү үмад-ү да пёши хӯдам шишт.
28. Хӯдам дараб қапидам-аш ки Қобил дид-ам. гүфт ки те кәпка-ма.
29. Ман гүфтам ки чйба мёдодийам-ам-е?
Хотират чағ м бошад, ҳйшки йод-ам надодай, хӯдам а кӯ пойноба-шүн карда бӯдам, акүн тӯра наметийам-аш гүфта бә ҳамин капчүчора гирифтам-ү бә хӯнамо үмадам.

dialekty Jaghnóbu

► předložky

► *a(z), da, tō; bē; bar-i, zayl-i, bayn-i, pēš-i*

► záložky

► *=a ~ =ra/=ya, -da, -ba, -kati (-qati), -bōrín, -barōbar, -bōz*

► zájmena

► man	mō	mō, mōhōn	-im, -am	-(a)mō
tū	šumō	šūmōyōn	-at	-(a)tūn
vay		(vayhō)	-aš	-(a)šūn
i(n)	in(h)ō	in(h)ō	-aš	-(a)šūn
ū(n)	ūn(h)ō	ūn(h)ō	-aš	-(a)šūn

dialekty Jaghnóbu

- slovesa
I.:	II.:	sona			
► -am	-ēm (<i>konj. -im</i>)	-iyam	-ēm	-am	-ēm
-i; -ēd, -ēt	-ētōn, -ētūn	-i; -ēt	-ētōn	-i; ēd	ēd, -ētūn
-ad, -at	-an	-as(t), -ay	-iyan	-as(t), -ay	-an
- *рафта умодаам, рафта умодаū ...* | *рафта умода будам, рафта умода будū ...* (Rarz)
- raf(t i)sōdiyam rafsōdēm rafsōa būdam rafsōa būdēm
rafsōdi; rafsōdēd rafsōdētōn rafsōa būdi; rafsōa būdēd rafsōa būdētōn
rafsōs rafsōdiyan rafsōa būd rafsōa būdan
- *рафмазумтам, рафмазумтū ...*
- raftagēm raftagēm
raftagi; raftagēd raftagētōn
raftagis(t) raftagēn

text 4b – Jaghnób

1. Хэстем шикор рафтем.
2. Сага гард́ан-аш-а ба́стем, саг гашт, гурéхт.
3. Мух̄ун шикор рафтем болойи ҳам̄ун Капү́та, оху бисйор бӯд, гашта гурехтан, йак та-ш истод.
4. Санк-қати зада ф́ел̄ундем-аш, г̄ушт-аш-а ҳисс кардем.
5. Ўн шаб бӯромада йаг чо́га м̄ундем.

text 4c – Jaghnób

1. Ист-ба шикóр рафтém.
2. Нуҳ та оҳу гирифтем.
3. Сони вай... ҷанг шут, бáри пўст.
4. Гушто нáоward, вай соиби гўшт.
5. Мо гири́фтем, оwardем, гўшто-ш-а нагирифт.
6. Сони саг-ба андохтем.